

УДК 911.3 (33+30) – 053.5

ЛЕОНІД МИРОНЕНКО

Полтавська спеціалізована школа-інтернат №1
Полтавської обласної ради

УРАХУВАННЯ ВІКОВИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ УЧНІВ У КУРСІ «СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА ГЕОГРАФІЯ»

В умовах соціально-економічної та політичної перебудови в Україні змінюються вимоги до шкільної географічної освіти. Курс «Соціально-економічна географія» має сформувати в учнів цілісне уявлення про Україну, навколишній світ, показати глибокий взаємозв'язок природи, населення, господарства Землі, навчити просторово мислити, сприяє вихованню поваги й любові не тільки до своєї Батьківщини, а й до історії та культури інших народів. Врахування вікових особливостей учнів є запорукою успішного результату.

Ключові слова: географія, викладання, учні, вікові особливості.

Постановка проблеми. Географія – це єдина навчальна дисципліна, яка, маючи величезний світоглядний потенціал, формує в молоді комплексне узагальнююче уявлення про Землю як планету людей, виховує патріотизм і любов до свого краю, Батьківщини, вчить орієнтуватися в складних світових соціально-економічних процесах, що постійно змінюються. **Метою** статті є розгляд особливостей викладання географії в сучасній українській школі.

Виклад основного матеріалу. Економічна та соціальна географія – спеціальність, що займається розробленням наукових засад територіальної організації суспільства, дослідження територіального та комплексно-пропорційного аспектів розвитку продуктивних сил. Це передбачає глибоке вивчення процесу взаємодії суспільства з природою, розміщення виробництва, розселення населення, організації території з урахуванням природних, соціальних, економічних і екологічних чинників, прогнозування розвитку регіонів. Дана дисципліна вивчається у школі протягом двох років: у 9 класі «Економічна і соціальна географія України» та 10 класі «Економічна і соціальна географія світу». На вивчення відводиться 1,5 години на тиждень.

Формування географічних знань та культури учнів – це спосіб гармонізації відносин між суспільством і природою, спрямований на збереження нашої планети, на свідому соціально-економічну діяльність суспільства, на розуміння буття трьох «начал»: Природи, Людини, Суспільства.

Економічна і соціальна географія України – навчальний предмет, в якому розкриваються питання населення і трудових ресурсів держави, розвитку і розміщення господарства. Географії України в 9-му класі відводиться роль завершального для основної та пропедевтичного для старшої школи. Розглядається питання про історико-географічне формування території. Значна увага приділяється вивченню проблем розміщення населення, його природного і механічного руху, національного складу. Детально аналізується географія галузей господарства країни, зовнішньоекономічних зв'язків та економічних районів України. У цьо-

му курсі розглядаються проблеми сталого розвитку та їх прояв на території України, показано місце України в світі. Цей навчальний предмет є також початковим етапом економічної освіти школярів, сприяє їхній адаптації до життя в умовах ринкової економіки.

Вивчення географії в старшій школі на рівні стандарту, академічному та профільному забезпечується в процесі вивчення курсу «Соціально- економічна географія світу». У сучасному змісті цього курсу підсилено ідеї економізації, соціологізації, екологізації і гуманізації шкільної географії. Це обумовило такі головні завдання курсу: засвоєння старшокласниками системи знань про різноманітний і динамічний світ, взаємозв'язки природи, населення і господарства на усіх територіальних рівнях, формування розуміння географічної специфіки регіонів і країн світу; оволодіння вміннями поєднувати глобальний, регіональний і локальний підходи для аналізу соціально-економічних процесів і явищ; розвиток пізнавального інтересу, інтелектуальних і творчих здібностей старшокласників через ознайомлення їх з важливими географічними особливостями і проблемами світу, його регіонів і країн; виховання толерантності, поваги до різних народів і культур; формування вміння знаходити і застосовувати географічну інформацію для оцінки важливих соціально-економічних процесів сучасного міжнародного життя.

В умовах глобалізації світового господарства важливим для географічної освіти старшокласників є показ своєрідності організації національних господарств різних країн світу, виявлення їх спільних та відмінних рис, особливостей трансформації до сучасного конкурентного ринкового середовища. Тому необхідно приділяти увагу аналізу моделей господарського розвитку країн світу, звернути більшу увагу на ті з них, що знаходяться у безпосередній близькості від України, показувати сучасні тенденції розвитку світового господарства в умовах глобалізації та економічної інтеграції. Звертаючи увагу на зміст навчальної дисципліни, не слід на другий план відкидати психологічні особливості учнів даної вікової категорії.

15 (або 14-16) років – перехідний період між підлітковим та юнацьким віком. Цей час припадає на 9-10 класи, якщо мати на увазі 11-річну загальноосвітню школу. Рання юність (в буквальному розумінні слова) – «третій світ», який існує між дитинством і дорослим життям. За іншою періодизацією юнацький вік починається приблизно в 11-12 років і триває до 19-20 років [1, 218]. Статус сучасного старшокласника в школі неоднозначний. З одного боку, положення старшого накладає на юнака додаткову відповідальність, перед ним ставляться більш складні задачі. З іншого боку, за своїми правами він повністю залежить від вчителів і шкільної адміністрації. Він зобов'язаний беззаперечно виконувати вимоги вчителів, не має права критикувати їх, учнівські організації функціонують під контролем і керівництвом класного керівника та шкільної адміністрації, і це керівництво перетворюється в дрібну опіку. Внутрішня позиція старшокласника по відношенню до школи складається з його ставлення до школи як до закладу, до процесу навчання і знань, до вчителів, до однокласників [4, с. 119]. Провідною діяльністю, зазвичай, називають учбово-професійну, завдяки якій у старшокласників починають формуватися певні пізнавальні та професійні інтереси, елементи дослідницьких умінь, здібності будувати життєві плани і виробляти моральні ідеали, самосвідомість. Старшокласники починають розглядати навчання як необхідну базу, передумову майбутньої професійної діяльності. Їх цікавлять, головним чином, ті предмети, які їм будуть потрібні в подальшому. Звідси недостатня увага до «непотрібних» навчальних дисциплін. Добре, якщо економічна і соціальна географія для більшості буде профільною дисципліною, але якщо навпаки, то вчителю прийдеється добре попрацювати над мотивацією учнівського колективу. Викладаючи матеріал курсу, вчитель повинен виступати в ролі консультанта, порадирика, друга і ні в якому разі не диктувати правила гри. Центральною особливістю раннього юнацького віку є стійке уявлення про себе як уже не дитину. Особи зазначеного періоду відчують себе дорослим, або, принаймні прагнуть бути дорослими. Своєрідність цієї особливості, яка називається почуттям дорослості, полягає в тому, що юнацтво відкидає свою приналежність до дітей, але в них ще немає відчуття справжньої, повноцінної дорослості, хоча є потреба у визнанні їх дорослості навколишніми. Важливо правильно вмотивувати учнів, щоб навчання з соціально-економічної географії стало потребою, а не необхідністю. В своїй роботі я використовую такі мотиви: авансування успіху, спонукання до самоаналізу, самооцінки, самопізнання.

Як вважає А.В.Петровський, саме в старшому шкільному віці з'являється свідоме ставлення до навчання. Існують фактори професійного самовизначення – вік, в якому здійснюється вибір професії, рівень інформованості молодої людини та рівень її домагань. Вибір професії – складний і тривалий процес. Юнацький вік – не фаза «підготовки до життя», а надзвичайно важливий етап життєвого шляху. Чи будуть юнацькі роки щасливими і творчими, чи залишаться в пам'яті школяра як заповнені дрібними конфліктами, нудьгою – багато в чому залежить від атмосфери, що панує у школі, від його власних стосунків з вчителями [5, 180]. Особистість старшокласника завжди суперечлива і змінна. Найпоширеніша і типова помилка вчителів – невміння побачити глибинні властивості, ядро особистості старшокласника, оцінюванню його за усередненими формальними і зовнішніми показниками, такими як зовнішня дисциплінованість і навчальна успішність. Проте слухняна легка дитина не завжди щира та ініціативна. І так само мало говорить про характер юнака і його успішність. Для ранньої юності характерна спрямованість у майбутнє. Старшокласник має не просто уявляти собі своє майбутнє в загальних рисах, а й усвідомлювати способи досягнення зазначених життєвих цілей. К.Д.Ушинський писав, що «у вогні, оживляющем юність, відливається характер людини» [4, 124]. Ось чому не слід ні тушити цього вогню, ні боятися його, ні дивитися на нього як на щось небезпечне для суспільства.

Рання юність – вік безпосередньої підготовки підростаючої особистості до життя як дорослої людини, вибору професії, виконання соціальних функцій. Одним з важливих аспектів психічного розвитку в юнацькому віці є інтенсивне інтелектуальне дозрівання, провідна роль в якому належить розвитку мислення. Навчальна діяльність створює сприятливі умови для переходу учнів до вищих рівнів абстрактного й узагальнюючого мислення. Старшокласники більш усвідомлено і міцно оволодівають логічними операціями. Наукові поняття стають не тільки предметом вивчення, а й інструментом пізнання, аналізу й синтезу.

Дедалі відчутнішою стає потреба в науковому обґрунтуванні та доведенні положень, думок, висновків, критеріями істинності яких виступають не конкретні факти дійсності, а логічні докази. Здатність логічно мислити стає джерелом критичного ставлення до засвоєваних знань, висловлювань дорослих. Тому доцільно підбирати учням завдання, які б змушували їх логічно думати, мислити, аналізувати проблеми, шукати нестандартні рішення.

Мовлення старшокласників ускладнюється за змістом і структурою, збагачується новими науковими і технічними термінами. Удосконалюються мовні засоби передачі думок, відбувається засвоєння і використання норм літературної мови. Використання нестандартних форм занять (наприклад: урок диспут, урок-прес-конференція, засідання круглого столу...) ставить учнів в нові рамки, сприяє їх особистісному становленню.

Вдосконалюється спостережливість, здатність помічати в об'єктах суттєві зовнішні ознаки, точніше й об'єктивніше їх відображати. Розвивається самоспостереження (за своїми діями, поведінкою, переживаннями, думками). Юнаки і дівчата заглиблюються у свій внутрішній світ, аналізують його, зіставляють дані своїх спостережень із спостереженнями за дорослими, ровесниками, з описами внутрішнього світу героїв літературних творів. Самоспостереження стає невід'ємною складовою самопізнання, прагнення до самовиховання.

Розвивається репродуктивна і творча уява, критичність у ставленні до витворів уяви, посилюється самоконтроль, реалістичність у співвіднесенні образів уяви, особливо мрій, з дійсністю, своїми можливостями.

Довільне запам'ятовування стає набагато ефективнішим від мимовільного, відбуваються зміни у процесах логічного запам'ятовування, зростає продуктивність пам'яті на думки, на абстрактний матеріал. Основою запам'ятовування матеріалу стають виявлені логічні зв'язки. Намічається спеціалізація пам'яті, пов'язана з основними інтересами старшокласників, їх намірами щодо вибору майбутньої професії. Удосконалюються способи заучування за допомогою застосування раціональних прийомів. Важливо довести значущість знань з економічної та соціальної географії для всіх слухачів: і для тих, хто пов'яже дану дисципліну з майбутньою професією, і для тих, хто поставив штамп «другорядної» дисципліни.

Висновки. Сучасна людина, незалежно від професії, повинна орієнтуватися в соціально-економічних питаннях, бути обізнаною в круговороті подій, стати активним учасником суспільно-політичних процесів, небайдужим та активним громадянином своєї держави. Головне не просто дати учням певну суму знань, але і сформувати в них потребу в безперерв-

ному самостійному і творчому підході до оволодіння новими знаннями, створити можливості для самореалізації та самовдосконалення.

Список використаних джерел

1. Головінський І. Педагогічна психологія / І. Головінський. – К.: «Аконіт», 2003. – 288 с.
2. Економічна і соціальна географія світу: навчальний посібник для студентів географічних спеціальностей вищих навчальних закладів / С. Кузик, О. Шаблій, М. Книш. – Львів : Світ, 2005. – 672 с.
3. Жупанський Я. І. Економічна і соціальна географія України / Я.І. Жупанський. – К., 1998.
4. Кон І.С. Психологія ранньої юності: Кн. для учителя / І.С. Кон. – М.: Просвещение, 1989. – 255 с.
5. Кон І.С. Психологія старшокласника: Посobie для учителів / І.С. Кон. – М.: Просвещение, 1980. – 192 с.

Стаття надійшла до редакції 14.02.2013.

Мироненко Л.

Полтавская специализированная школа-интернат № 1 Полтавского областного совета

УЧЕТ ВОЗРАСТНЫХ ОСОБЕННОСТЕЙ УЧЕНИКОВ В КУРСЕ «СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ГЕОГРАФИЯ»

В условиях социально-экономической и политической перестройки в Украине меняются требования к школьного географического образования. Курс «Социально-экономическая география» должен сформировать у учащихся целостное представление об Украине, окружающем мире, показать глубокую взаимосвязь природы, населения, хозяйства Земли, научить пространственно мыслить, способствует воспитанию уважения и любви не только к своей Родине, но и к истории и культуре других народов.

Ключевые слова: география, преподавание, ученики, возрастные особенности.

Mironenko L.

Poltava specialized boarding school № 1 Poltava Regional Council

ACCOUNT OF AGE-OLD FEATURES OF STUDENTS IN A COURSE «SOCIO ECONOMIC GEOGRAPHY»

In the conditions of the socio-economic and political re-erecting in Ukraine requirements change to to school geographical education. «Socio-economic geography» must form a course at a student integral picture of Ukraine, outward things, to rotin deep intercommunication of nature, population, economy of Earth, to teach spatially to think, instrumental in education of respect and love not only to the Motherland but also to history and culture of other people. Account of age-dependent features student is the mortgage of successful result.

Keywords: geography, teaching students their age.